



حقوق و اخلاق ورزشی

(رشته تربیت بدنی)

دکتر لقمان کشاورز دکتر همت‌اله بسطامی

دکتر مرتضی رضائی صوفی

«امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.»^۱

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پربار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان، تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاورد انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

۱. پیام مقام معظم رهبری به مناسبت آغاز هفته کتاب ۷۲/۱۰/۴

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	یازده
فصل اول. کلیات حقوق ورزشی.....	۱
هدف کلی.....	۱
هدف‌های یادگیری.....	۱
مقدمه.....	۱
۱-۱ حقوق ورزشی.....	۲
۲-۱ حقوق ورزشی چیست؟.....	۳
۳-۱ تعریف قانون اساسی.....	۴
۴-۱ مشخصات قانون اساسی.....	۴
۵-۱ جایگاه ورزش در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۵
۶-۱ تاریخچه حقوق ورزشی.....	۷
۷-۱ حقوق ورزشی در ایران.....	۷
۸-۱ حقوق ورزشی در اسلام.....	۹
۹-۱ مسئولیت‌های قانونی.....	۹
۱۰-۱ انواع مسئولیت‌های قانونی.....	۱۰
۱-۱۰-۱ مسئولیت کیفری.....	۱۰
۲-۱۰-۱ مسئولیت مدنی.....	۱۵
خلاصه فصل اول.....	۱۸
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول.....	۱۸
فصل دوم. مسئولیت حقوقی مربیان ورزشی.....	۲۱
هدف کلی.....	۲۱

۲۱	هدف‌های یادگیری.....
۲۱	مقدمه.....
۲۲	۱-۲ مسئولیت حقوقی مربیان ورزشی.....
۲۲	۱-۱-۲ مربیان ورزشی.....
۲۶	۲-۲ وظایف حقوقی مربیان.....
۳۰	۳-۲ مفهوم مسئولیت مدنی و مقایسه آن با انواع مسئولیت‌ها.....
۳۱	۳-۲-۱ مفهوم مسئولیت مدنی.....
۳۱	۴-۲ تفاوت مسئولیت مدنی با مسئولیت اخلاقی.....
۳۲	۵-۲ مقایسه مسئولیت مدنی با مسئولیت کیفری.....
۳۳	۶-۲ نظریه تقصیر و مسئولیت مدنی مربیان ورزشی.....
۳۳	۶-۲-۱ مفهوم نظریه تقصیر.....
۳۵	۷-۲ مبنای حقوقی مسئولیت مدنی مربیان ورزشی.....
۳۷	۸-۲ شرایط تحقق مسئولیت مدنی مربیان ورزشی.....
۳۷	۸-۲-۱ شرایط عمومی تحقق مسئولیت مدنی مربیان ورزش.....
۳۸	۹-۲ زیان معنوی.....
۳۹	۹-۲-۱ مسلم بودن ضرر.....
۳۹	۹-۲-۲ ضرر باید مستقیم باشد.....
۳۹	۱۰-۲ شرایط اختصاصی تحقق مسئولیت مدنی مربیان ورزش.....
۳۹	۱۰-۲-۱ مربی ورزشی بودن عامل ورود زیان.....
۴۱	۱۱-۲ فعل زیان‌بار و ضرورت وجود آن در مسئولیت مدنی مربیان ورزشی.....
۴۵	۱۲-۲ رابطه سببیت و نقش آن در مسئولیت مدنی مربیان ورزشی.....
۴۶	۱۲-۲-۱ نظریه حادثه مناسب و متعارف.....
۴۶	۱۲-۲-۲ نظریه حادثه مستقیم و نزدیک.....
۴۸	۱۳-۲ مفهوم تقصیر.....
۴۹	۱۴-۲ انواع تقصیر مربیان ورزشی.....
۴۹	۱۴-۲-۱ تقصیر در نظارت.....
۵۱	۱۴-۲-۲ تقصیر ناشی از آموزش.....
۵۱	۱۵-۲ آموزش مقررات و اصول ورزشی.....
۵۲	۱۶-۲ نظارت بر فعالیت‌های ورزشکاران.....
۵۳	۱۷-۲ شناخت قابلیت‌ها و رقابت‌های متناسب با آن.....
۵۴	۱۸-۲ چگونگی تشخیص تقصیر (خطای) مربیان ورزشی.....
۵۶	۱۹-۲ جبران خسارت وارده.....
۵۶	۱۹-۲-۱ جبران خسارت بدنی (دیه).....
۶۱	خلاصه فصل دوم.....
۶۲	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم.....

فصل سوم. مسئولیت‌های حقوقی داوران.....	۶۵
هدف کلی.....	۶۵
هدف‌های یادگیری.....	۶۵
مقدمه.....	۶۵
۱-۳ مفهوم لغوی داوری.....	۶۶
۳-۱-۱ چه کسی می‌تواند داور باشد؟.....	۶۶
۳-۲-۱ اهمیت تکالیف داوران از نظر حقوقی.....	۶۷
۳-۲-۲ بازدید اماکن و تجهیزات.....	۶۷
۳-۲-۳ جلوگیری از اجرای حرکات یا فنون خطا.....	۶۹
۳-۲-۳ اقدام نسبت به ورزشکاران مصدوم.....	۷۰
۳-۳ تشریح وظایف داوران.....	۷۲
۳-۳-۱ صلاحیت در قضاوت.....	۷۲
۳-۳-۲ تعداد داوران در مسابقات ورزشی.....	۷۲
۳-۳-۳ بازدید و بررسی وسایل ورزشی عمومی.....	۷۲
۳-۳-۳ بازدید از وسایل شخصی (ورزشی) ورزشکاران.....	۷۳
۳-۳-۵ بازدید و بازرسی از بدن ورزشکار.....	۷۴
۳-۳-۶ کارت بیمه ورزشی و کارت شناسایی ورزشکاران.....	۷۴
۳-۳-۷ رعایت مقررات ایمنی توسط داوران ورزشی.....	۷۴
۳-۳-۸ شرایط آب و هوایی در مسابقات.....	۷۴
۳-۳-۹ نظارت دقیق بر مسابقه و اجرای عادلانه قوانین.....	۷۵
۳-۳-۱۰ جلوگیری از اجرای حرکات و فنون خطا.....	۷۵
۳-۴ وظایف داوران نسبت به ورزشکار مصدوم.....	۷۵
۳-۴-۱ مصلحت جامعه و نظم عمومی.....	۷۶
۳-۴-۲ مشکلات داوران.....	۷۶
خلاصه فصل سوم.....	۷۷
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم.....	۷۸

فصل چهارم. مسئولیت حقوقی مدیران باشگاه‌های ورزشی.....	۷۹
هدف کلی.....	۷۹
هدف‌های یادگیری.....	۷۹
مقدمه.....	۷۹
۱-۴ مدیر ورزشگاه و کارکنان.....	۸۰
۲-۴ مسئولیت مدنی در ورزش.....	۸۲
۳-۴ تقسیم‌بندی قوانین ورزشی.....	۸۳
۴-۴ تعریف و ویژگی‌های مدیر ورزشی.....	۸۳
۴-۴-۱ تعریف مدیر ورزشی.....	۸۳

۴-۲-۲ ویژگی های مدیر ورزشی.....	۸۴
۴-۵ تکالیف مدیران باشگاه های ورزشی.....	۸۵
۴-۶ مسئولیت مدنی مدیران باشگاه های ورزشی.....	۸۶
۴-۷ مسئولیت مدنی مدیران باشگاه ها در قبال ورزشکاران.....	۸۶
۴-۷-۱ مسئولیت مدنی مدیران باشگاه ها در قبال ورزشکارانی که عضو باشگاه وی محسوب می شوند.....	۸۷
۴-۷-۲ مسئولیت مدنی مدیران باشگاه ها در قبال ورزشکارانی که عضو باشگاه نمی باشند به جز بازیکنان یک باشگاه.....	۸۹
۴-۷-۳ مسئولیت مدیران باشگاه در قبال تماشاچیان.....	۹۱
۴-۷-۴ مسئولیت مدیران باشگاه در قبال سهام داران.....	۹۱
خلاصه فصل چهارم.....	۹۳
خودآزمایی چهارگزینه ای فصل چهارم.....	۹۴
فصل پنجم. حقوق تماشاگران.....	۹۵
هدف کلی.....	۹۵
هدف های یادگیری.....	۹۵
مقدمه.....	۹۵
۵-۱ وندالیسم.....	۹۸
۵-۲ اوباشگری پدیده جهانی.....	۹۸
۵-۳ راه های پیشگیری از پر خاشگری.....	۹۹
۵-۴ ورزشگاه ها و رفاه تماشاگران.....	۱۰۰
۵-۵ مسئولیت حقوقی تماشاگران.....	۱۰۲
۵-۶ مباحث حقوقی تماشاگران.....	۱۰۴
۵-۷ رابطه ورزشکاران و برگزار کنندگان مسابقه ها با تماشاگران.....	۱۰۴
۵-۸ مسئولیت ورزشکاران.....	۱۰۴
۵-۹ مسئولیت برگزار کنندگان مسابقه.....	۱۰۵
۵-۱۰ مسئولیت در قبال تماشاچیان.....	۱۰۵
۵-۱۰-۱ نگاهی به حقوق تماشاگران در ایران.....	۱۰۵
۵-۱۰-۲ نگاهی به حقوق تماشاگران در آمریکا.....	۱۰۶
۵-۱۰-۳ نگاهی به حقوق تماشاگران در فرانسه.....	۱۰۷
۵-۱۱ اثرات مثبت تدابیر ایمنی و امنیتی.....	۱۰۹
خلاصه فصل پنجم.....	۱۱۳
خودآزمایی چهارگزینه ای فصل پنجم.....	۱۱۵
فصل ششم. حکمیت در ورزش.....	۱۱۷
هدف کلی.....	۱۱۷

۱۱۷	هدف‌های یادگیری.....
۱۱۷	مقدمه.....
۱۲۰	۱-۶ دادگاه حکیمیت ورزش.....
۱۲۱	۲-۶ داوری ورزشی در حل و فصل اختلافات.....
۱۲۵	۳-۶ ساختار و عملکرد دیوان داوری ورزش.....
۱۲۷	۴-۶ شکل‌گیری داوری‌های ملی.....
۱۲۷	۱-۴-۶ بریتانیا.....
۱۲۸	۲-۴-۶ کانادا.....
۱۲۹	۳-۴-۶ فرانسه.....
۱۲۹	۴-۴-۶ آلمان.....
۱۳۰	۵-۴-۶ ژاپن.....
۱۳۰	۶-۴-۶ ایران.....
۱۳۱	خلاصه فصل ششم.....
۱۳۲	خودآزمایی‌های چهارگزینه‌ای فصل ششم.....
۱۳۳	فصل هفتم. مسئولیت حقوقی بیمه ورزشی.....
۱۳۳	هدف کلی.....
۱۳۳	هدف‌های یادگیری.....
۱۳۳	مقدمه.....
۱۳۴	۱-۷ تعریف بیمه.....
۱۳۵	۲-۷ تعریف تکنیکی بیمه.....
۱۳۵	۳-۷ سازمان و ساختار فعالیت بیمه در ایران.....
۱۳۶	۴-۷ شرایط و نحوه پرداخت حق بیمه.....
۱۳۷	۵-۷ انواع بیمه.....
۱۳۷	۱-۵-۷ بیمه خسارت‌ها.....
۱۳۸	۲-۵-۷ بیمه اشخاص.....
۱۳۸	۶-۷ بیمه اشخاص.....
۱۳۸	۱-۶-۷ بیمه درمان.....
۱۳۸	۲-۶-۷ بیمه عمر.....
۱۳۹	۳-۶-۷ بیمه حوادث.....
۱۳۹	۷-۷ بیمه ورزشی.....
۱۴۱	۸-۷ بیمه مسئولیت مدنی ورزش.....
۱۴۲	۹-۷ انواع بیمه مسئولیت مدنی ورزشی.....
۱۴۲	۱-۹-۷ بیمه مسئولیت مدنی مدیران ورزشی.....
۱۴۳	۲-۹-۷ بیمه مسئولیت مدنی ورزشگاه‌ها و اماکن ورزشی.....
۱۴۵	۳-۹-۷ بیمه مسئولیت مدنی پزشکان ورزشی.....

۷-۹-۴	بیمه مسئولیت مدنی تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان کالای ورزشی.....	۱۴۶
۷-۹-۵	سایر بیمه‌های مسئولیت مدنی ورزشی.....	۱۴۶
۷-۱۰	تعریف بیمه حوادث ورزش.....	۱۴۸
۷-۱۱	نهادهای متولی بیمه و خدمات درمانی ورزش کشور.....	۱۴۸
۷-۱۲	بیمه ورزشی چیست؟.....	۱۴۹
۷-۱۲-۱	نحوه دریافت کارت بیمه ورزشی.....	۱۵۰
۷-۱۲-۲	شرایط استفاده از خدمات کمیتة خدمات درمانی.....	۱۵۰
۷-۱۲-۳	فرایند صدور برگ گزارش حادثه ورزشی.....	۱۵۰
۷-۱۲-۴	موارد فاقد پوشش تأمین خدمات درمانی (بیمه ورزشی).....	۱۵۲
۷-۱۳	صندوق اعتباری حمایت از قهرمانان و پیشکسوتان ورزش کشور.....	۱۵۳
	خلاصه فصل هفتم.....	۱۵۳
	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم.....	۱۵۴
	فصل هشتم. قراردادهای ورزشی.....	۱۵۷
	هدف کلی.....	۱۵۷
	هدف‌های یادگیری.....	۱۵۷
	مقدمه.....	۱۵۷
۸-۱	بررسی ارکان قرارداد ورزشی.....	۱۵۹
۸-۱-۱	طرفین قرارداد ورزشی.....	۱۵۹
۸-۲	موضوع قرارداد ورزشی.....	۱۶۱
۸-۳	تعهد بازیکن.....	۱۶۳
۸-۴	تعهد باشگاه.....	۱۶۴
۸-۵	مدت قرارداد.....	۱۶۴
۸-۶	مقایسه قرارداد ورزشی و قرارداد کار.....	۱۶۴
۸-۶-۱	نقاط اشتراک.....	۱۶۵
۸-۶-۲	نقاط افتراق از جهت مقررات حاکم.....	۱۶۶
	خلاصه فصل هشتم.....	۱۶۷
	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هشتم.....	۱۶۷
	پیوست‌ها.....	۱۶۹
	پاسخنامه.....	۱۹۹
	منابع.....	۲۰۱

پیشگفتار

فعالیت‌های ورزش و محیط‌های مربوط به آن هریک به دلایل خاص همواره با وقایع و حوادث گوناگون روبه‌رو بوده‌اند این حوادث از کم‌اهمیت‌ترین جرائم ازجمله توهین و ضرب و جرح شروع و تا حادثه‌ترین نوع آن‌ها مانند نقص عضو و قتل ادامه داشته است. عدم اطلاع جامعه ورزشی از پیامدهای قانونی تخلفات و جرائم واقع در محیط‌های ورزشی به دلیل فقدان آموزش و نیز موجود نبودن مجموعه‌های مدونی که متضمن نوع جرائم ورزشی و مجازات‌های آن‌ها باشد، بر گسترش کمی و کیفی خلاف‌کاری‌ها همواره افزوده است. ورزشکاران به‌طور معمول بر این تصورند که اعمال خلاف آن‌ها در فعالیت‌های ورزشی نهایتاً تنبیهات انضباطی را در پی خواهد داشت و مرجع تصمیم‌گیری را کمیسیون‌های قضایی هیئت‌ها، فدراسیون‌ها و یا مدیران، می‌دانند و گستره آگاهی‌های مربیان، داوران، سرپرستان و مدیران ورزشی نیز چه در باب مسئولیت‌های خود و چه در مورد ورزشکاران معمولاً بیش از این نیست. این نقیصه را باید با ارتقای سطح آگاهی جامعه ورزش از مسئولیت‌هایی که قانون در رابطه با تخلفات آنان در ورزش برای آن‌ها مشخص کرده است، برطرف ساخت و این مهم را با ارائه درس حقوق ورزش یا مسئولیت‌های قانونی در ورزش باید به انجام رسانید. تا با تکیه بر این آگاهی‌ها از بروز حوادث جبران‌ناپذیر بر جسم و روح ورزشکار و جامعه ورزش نیز جلوگیری کرد. نویسنده این اثر تمام تلاش خود را بر این داشت که دیده کلی از حقوق را در میادین و خارج از میادین ورزشی برای تمام اقشار جامعه ورزشی اعم از جامعه علمی ورزش (اساتید و دانشجویان رشته تربیت‌بدنی، مدیران و

سرپرستان، مربیان و ورزشکاران به وجود آورند) تا از این طریق فعالیت‌های ورزش خود را در چهارچوب قانون با فراغ بال بیشتری پیگیری و ادامه دهند مطالعه این کتاب، به جامعه هدف می‌آموزد که چگونه باید در فعالیت‌های ورزشی مشارکت کرد تا حوادث ناشی از آن، مسئولیت‌های قانونی را که نهایتاً به مجازات، محرومیت از حقوق اجتماعی و جبران ضرر و زیان منتهی می‌شود متوجه آن‌ها نسازد.

همکاران گرامی علاء‌رغم تلاشی که برای جمع‌آوری این کتاب صورت گرفته اما قطع و یقین خالی از اشکال نیست امید است همه متخصصان ورزشی در هر حوزه‌ای که مشغول به فعالیت هستند اگر نقدی بر این اثر دارند این‌جانب را از نقطه نظرات سازنده خودشان بی‌بهره نسازند.

با احترام

مؤلفان

فصل اول

کلیات حقوق ورزشی

هدف کلی

آشنایی با کلیات علم حقوق و حقوق ورزشی.

هدف‌های یادگیری

انتظار می‌رود پس از مطالعه این فصل بتوانید:

۱. حقوق ورزشی را تعریف کنید.
۲. جایگاه ورزش در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران را توضیح دهید.
۳. جایگاه حقوق ورزشی را در ایران و اسلام توضیح دهید.
۴. تاریخچه حقوق ورزشی را در ایران و اسلام را توضیح دهید.
۵. مسئولیت را تعریف کنید و انواع آن را توضیح دهید.
۶. انواع مجازات را نام ببرید و هرکدام را توضیح دهید.

مقدمه

در جهان کنونی، ورزش یکی از راه‌های مؤثر تربیتی و اخلاقی به‌ویژه برای جوانان است؛ وسیله‌ای که روزه‌روز چهره علمی بیشتری پیدا می‌کند. از نظر سیاسی نیز پیروزی در میدان‌های ورزشی وسیله مفیدی برای تبلیغ و اثبات اعتبار ملی است و به همین جهت بودجه‌های کلان و نیروهای انسانی فراوان برای پیشرفت ورزش و توفیق در میدان‌ها صرف می‌شود. این اهمیت روزافزون باعث شده است که اندیشمندان حقوقی متمایل به تأسیس رشته خاصی با عنوان (حقوق ورزشی) شوند که مانند حقوق

کار یا تجارت یا کشاورزی به ابعاد گوناگون این رابطه اجتماعی پردازند. این اقبال علمی باعث شده است که کتاب‌ها و مقاله‌های گوناگونی در این باره نوشته شود و رویه‌های قضایی به رویدادهای ورزشی و خطرهای ناشی از آن توجه خاص کنند و ضرورت‌های بازی‌های ورزشی را در اعمال قواعد مسئولیت مدنی در نظر بگیرند.

ما تا تحقق این آرمان (حقوق ورزشی) نیز به عنوان رشته ویژه‌ای از حقوق تدوین شود، راه درازی در پیش داریم: هنوز ادبیات حقوقی ما در این زمینه نوپا است و رویه قضایی، چنان که باید، به این پدیده مفید اجتماعی و مبارزه با خطر بازی‌های ورزشی نپرداخته است. از نظر اجتماعی نیز هنوز در کشور ما ورزش رنگ حرفه و شغل ندارد و باشگاه‌ها و انجمن‌های ورزشی آن اقتدار و انسجام را نیافته‌اند که آفریننده نظم نو در ورزش شوند. هنوز مردم ما به ورزش به عنوان فضیلت اخلاقی می‌نگرند و آن را نوعی تفریح و سرگرمی مفید می‌شناسند و این فایده را از آن انتظار دارند که وسیله تربیت و سلامت روح و جسم آدمی شوند. این نگرش اخلاقی انگیزه سبک و ناچیزی برای دست زدن به تلاشی گسترده در راه تدوین و تکامل (حقوق ورزشی) نیست، ولی باید این واقعیت را در نظر داشت که حقوق حرفه‌ای و شغلی ایجاب می‌کند که مقدمه لازم برای آن فراهم آید و نهادهای ورزشی به صورت مؤسسه‌های بزرگ اقتصادی و حرفه‌ای در صحنه زندگی اجتماعی ظاهر شوند.

۱-۱ حقوق ورزشی

منظور ما از حقوق ورزشی مجموعه مقرراتی است که بر تمامی امور ورزش حاکم است اعم از ورزشکاران، مدیرهای ستادی ورزش، پزشکان ورزشی، سازندگان لوازم ورزشی و فروشندگان لوازم فنی، تماشاگران، مدیریت ورزشی و بالاخره کارکنان سازمان‌های ورزشی. این یک تعریف کلی است یعنی مجموعه قواعد و قوانین حاکم بر کل ورزش‌های عمومی خاصی برخوردار است، چون به‌طور کلی در همه کشورهای دنیا ورزش از حمایت هدف‌های ورزش در واقع تربیت نسل، برومندی، توانمندی، نشاط، سلامتی و بالاخره آماده‌سازی مهم‌ترین رکن توسعه یعنی انسان است و نباید از جنبه‌های سیاسی و اقتصادی و اجتماعی آن به‌سادگی گذشت و به همین دلیل برای حمایت از این فعالیت و این نهاد، قوانین و امتیازات بسیار ویژه‌ای را در نظر گرفته‌اند. متنها شکل اعطای این امتیازات متفاوت است؛ گاهی به صورت قوانین صریح و گاهی

به صورت ضمنی و گاهی هم در قالب رویه‌های قضایی عملیات ورزش از این امتیازات برخوردار می‌شود. ولی چون هدف ورزش به طور کلی در تمام دنیا همین مباحثی است که عرض کردم، حکومت‌ها هزینه آن را پرداخت می‌کنند و حوادث ورزش را از شمول حوادثی که در کوچه و خیابان اتفاق می‌افتد کاملاً جدا می‌کنند؛ هر چند از لحاظ نتیجه یکی باشند. چون در اینجا هدف‌های دیگری مدنظر است.

۱-۲ حقوق ورزشی چیست؟

حقوق ورزشی یکی از گرایش‌های علم حقوق است که به بررسی حوادث در ورزش می‌پردازد.

واژه ورزش در این اصطلاح دارای مفهوم وسیعی است و عملیات و فعالیت‌های ورزشی قهرمانی جزئی از این مجموعه است. به طور کلی می‌توان گفت که منظور از حوادث ورزشی تمامی جرائم و شبه جرائمی است که توسط ورزشکاران، معلمین، مربیان، مدیران، تماشاگران و سازندگان و تولیدکنندگان لوازم و تجهیزات و امثال آن‌ها به طور مستقیم یا غیرمستقیم در رابطه با ورزش انجام می‌گیرد. موضوع این وقایع ممکن است سلامتی، جان، اموال، حیثیت، شرافت و سایر حقوق قانونی اشخاص باشد که در محدوده ورزش به نحوی حضور دارند.

گستره کمی و کیفی موضوع‌های فوق به وضوح اهمیت این رشته را آشکار می‌سازد و آنگاه که با دقت به جایگاه حیاتی و اساسی ورزش در میان سایر نهادهای اجتماعی توجه شود ضرورت آگاهی از محتوای این رشته برای نظام قضائی کشور و به ویژه همه کسانی که به نحوی در اداره امور ورزش مداخله دارند روشن تر می‌شود.

موضوع حقوق ورزش تمام تخلفاتی است که در عرصه ورزش واقع می‌شود و به نحوی به حقوق دیگران لطمه وارد می‌کند و شرط اساسی خلاف قانون بودن آن‌هاست که با عناوینی چون جرم، شبه جرم، خطای محض، عمد و غیر عمد طبقه‌بندی می‌شود که به دنبال آن واکنش جامعه که در اصطلاح حقوق آن را مجازات می‌نامند مطرح می‌شود که این مجازات‌ها براساس نوع، شدت و جرائم متفاوت است.

اما می‌توان گفت که در حقوق ورزش هدف بالا بردن آگاهی‌های حقوقی جامعه ورزش جلوگیری و کاهش حوادث ناشی از ورزش، تشریح وظایف و اختیارات مربیان و معلمین ورزش، ورزشکاران و مدیران و مسئولین ورزشی، مطلع کردن جامعه ورزش

از پی آمدهای حقوقی تخلفات در ورزش حفظ کردن سلامتی جسمی و روانی و حیثیتی ورزشکاران و مربیان و نیز مصون داشتن مدیریت‌های ورزشی از مسئولیت‌های قانونی، است.

۱-۳ تعریف قانون اساسی

قانون اساسی، قانونی است که اصول و مقررات نظام حکومتی، چگونگی حکومت و حدود و اختیارات آن، اساس قوای اداره‌کننده کشور و حقوق و وظایف افراد را معین می‌سازد. قانون اساسی در حقیقت تعیین‌کننده نظام حاکم است، قانونی که مشخص می‌کند قدرت در کجا متمرکز است، روابط این قدرت حاکم با آزادی‌ها و حقوق افراد ملت چگونه است و این قوای حاکمه اعم از قوه مجریه، مقننه و قوه قضائیه چه اقتدارات و مسئولیت‌هایی در برابر ملت دارند. علاوه بر این قانون اساسی مضامینی مانند پرچم ملی، سرود ملی، نشان ملی، پایتخت کشور و اصول حاکم بر سیاست‌های قانون اساسی عالی‌ترین سند حقوقی یک کشور و راهنمایی برای تنظیم قوانین دیگر است. هیچ قانون و مقررات نباید با قانون اساسی مغایرت داشته باشد.

۱-۴ مشخصات قانون اساسی

این قانون دارای مشخصات ذیل است:

کلی بودن. قانون اساسی هر مملکت موضوعات کلی را بیان می‌کند و جزئیات مسائل را قانون عادی تشریح و توضیح می‌کند.

همخوانی با مبانی اعتقادی جامعه. دومین ویژگی قانون اساسی این است که این قانون باید با مبانی اعتقادی یک جامعه همخوانی داشته باشد. در غیر آن صورت زمینه عملی پیدا نخواهد کرد. اگر قانون اساسی با مبانی اعتقادی مردم مطابقت نداشته باشد بدون شک که از اعتبار می‌افتد و جنبه عملی پیدا نمی‌کند؛ بنابراین نیاز است که حقوق‌دان نسبت به مبانی اعتقادی مردم آشنایی داشته و آن را احترام کند. واضع قانون نیز با توجه به این مطلب، قانونی را وضع کند که در هماهنگی با اعتقاد و باورهای مردم قرار داشته باشد.

قابلیت اجرا. سومین ویژگی قانون اساسی قابلیت اجرا است. قانونی که ما در قوانین شناخته‌شده باید قابلیت اجرا را داشته باشد. منظور از قابلیت اجرا این است که

اولاً این قانون باید در تضاد با منافع ملی قرار نداشته باشد و ثانیاً اینکه باورهای مردم را نیز به چالش نکشاند. هرگاه قانون در راستای منافع ملی وضع شود بدون تردید که قابلیت اجرا را پیدا کرده و مردم آن را تطبیق می‌کنند.

مطابقت با اصول حقوقی. یکی دیگر از مشخصات قانون اساسی این است که

این قانون باید مطابق اصول حقوقی باشد در غیر آن قابلیت اجرا را پیدا نمی‌کند.

عدم تعارض. عدم تعارض یکی دیگر از ویژگی‌های قانون اساسی است. مواد

قانون اساسی باید هماهنگ باهم باشند و در تضاد با یکدیگر قرار نداشته باشند. هر قانون اساسی اگر این ویژگی را نداشته باشد قابل اعتبار نخواهد بود. اگر یک ماده‌ای از مواد قانون اساسی ماده دیگر را نقض کند و در ضدیت با آن قرار داشته باشد، مردم را دچار تردید و دودلی کرده و سبب می‌شود تا قابلیت اجرا را از دست دهد.

فصل‌بندی منظم. از دیگر ویژگی‌های قانون اساسی است. قانون اساسی مدون در

هر کشوری که باشد دارای فصل‌بندی منظم است.

وضوح و قاطعیت. هر ماده قانون اساسی باید واضح، روشن و به‌دوراز هرگونه

ابهام باشد. همچنان باید از کاربرد واژه‌های که چندین معنی را می‌رساند و موجب تعبیرات گوناگون می‌شود، اجتناب کرد تا در تفسیر و تبیین قانون اساسی مشکل به‌وجود نیاید و هر کس مطابق میل خود آن را تفسیر نکند.

۱-۵ جایگاه ورزش در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

قانون اساسی مهم‌ترین سند حقوقی کشور است و منشأ صلاحیت و مشروعیت تمامی نهادهایی است که در کشور وجود دارد. اهمیت هر نهادی در کشور به تعبیری، بستگی به جایگاه آن در قانون اساسی دارد. اصولاً قانون اساسی به بررسی اساسی‌ترین امور کشور مانند حکومت، زبان، دین رسمی، حقوق ملت، اقتصاد و امور مالی قوای حاکم، رهبری، ریاست جمهوری می‌پردازد و بحث در مورد امور کم‌اهمیت‌تر را به قوانین عادی واگذار می‌کند. اکنون پرسش این است که آیا از ورزش در قانون اساسی به‌صراحت نام‌برده شده است یا اینکه مشروعیت خود را به‌طور غیرمستقیم از قانون اساسی به‌دست می‌آورد؟

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل دوم مقرر داشته که جمهوری

اسلامی ایران نظامی بر پایه ایمان به:

۱. خدای یکتا (لااله الا الله) و اختصاص حاکمیت و تشریع به او و لزوم تسلیم در برابر امر او.

۲. وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین.

۳. معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا.

۴. عدل خدا در خلقت و تشریع.

۵. امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلامی.

و بالاخره پس از ذکر اصول دین به شرح فوق به سراغ انسان آمده و مقرر می‌دارد:

که جمهوری اسلامی نظامی است بر پایه ایمان به:

کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا به عبارت دیگر هدف نهایی، تربیت انسانی موحد و مؤمن به وحی، معاد، عدل و امامت است زیرا که اصول دین واقعیت‌های زوال‌ناپذیرند و آنچه از نظر مقنن اهمیت اساسی داشته، همان تحقق بند ۱ یعنی تربیت انسانی کریم، با ارزش‌های والای انسانی، آزاد و مسئول در برابر خداست. بر همین اساس در اصل دوم، دولت جمهوری اسلامی ایران موظف شده که برای نیل به این هدف‌ها همه امکانات خود را برای امور ذیل به کار برد. از این جمله، نتایج زیر قابل درک است:

(الف) دولت موظف شده و اختیاری در رد یا قبول ندارد.

(ب) دولت موظف است همه امکانات خود و نه بخشی از آن را به کار گیرد.

(ج) دولت موظف است برای نیل به هدف‌های مذکور در اصل دوم فقط از طریق موارد مذکور در اصل سوم برای نیل به هدف‌ها اقدام کند و به عبارت بهتر، وسایلی که دولت می‌تواند به آن‌ها متوسل شود حصری بوده و منحصر به بندهای شانزده‌گانه اصل سوم است.

در همین اصل و در صدر امور مورد نظر مقرر شده:

آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.

با دقت در مفاد این بند نتایج ذیل قابل حصول است:

(الف) از تربیت بدنی یا ورزش به صراحت یاد شده است، و این نشانه جایگاه بسیار مهم ورزش در میان اساسی‌ترین نهادهای کشور است به عبارت دیگر ورزش به آن درجه

اهمیت است که در قانون اساسی یعنی مهم‌ترین سند حقوقی کشور یا جایگاه اساسی‌ترین نهادهای کشور قرار گرفته است.

ب) ورزش در عرض آموزش و پرورش قرار دارد و نه در بطن و یا در طول آن و این بدان معناست که ورزش از نظر اهمیت در نیل به هدف‌های نظام نقشی مستقل و حیاتی دارد و بخشی از آموزش و پرورش نیست.

ج) قرار دادن ورزش در ردیف آموزش و پرورش و آموزش عالی نشان می‌دهد که از دیدگاه قانون اساسی، ورزش یک نهاد فرهنگی برای نیل به هدف تربیت انسان مورد نظر نظام است و نه یک نهاد مادی و مجموع‌های از حرکات بدنی.

د) در عین حال ورزش وسیله‌ای برای برومندی است و خود هدف به حساب نمی‌آید.

ه) الزام به رایگان بودن آن برای همه در تمام سطوح تأکید دیگری بر آن است که این وسیله حیاتی باید به سهل‌ترین روش برای برومندی نسل به کار گرفته شود همان‌گونه که آموزش و پرورش هیچ محدودیتی نباید داشته باشد.

و) از نظر قانون اساسی، ورزش به عنوان وسیله‌ای حیاتی و بنیادین با آموزش عالی از نظر اهمیت در یک سطح قرار داده نشده و به همین دلیل تکلیف دولت در باب آموزش عالی صرفاً تسهیل و تعمیم است ولی رایگان برای همه و در تمام سطوح نخواهد بود.

۱-۶ تاریخچه حقوق ورزشی

با توجه به اینکه حادثه از ورزش تفکیک‌ناپذیر به نظر می‌رسد و به طور قاطع احترازپذیر نیز نیست بنابراین باید تاریخ تولد حقوق ورزشی را همان مقطعی دانست که انسان ورزش را به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای زندگی اجتماعی خود پذیرفته است؛ اما کم و کیف آن در هر جامعه بستگی به سطح تمدن و فرهنگ آن‌ها داشته است. کما اینکه امروزه نیز چنین است. بحث تحلیلی تاریخ حقوق ورزشی و حتی ذکر اجمالی آن از حوصله این فصل خارج است لذا به طرح مسئله در اسلام و حقوق ایران اکتفا می‌کنیم.

۱-۷ حقوق ورزشی در ایران

از آغاز دوره قانون‌گذاری در ایران معاصر یعنی از ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۲ قانون مشخصی که در باب حوادث ورزشی به صراحت تعیین تکلیف کرده باشد وجود نداشت و

حقوقدانان در راستای توجیه حوادث ناشی از عملیات ورزشی به مبانی و اصول حقوقی متوسل شده‌اند. استاد عبدالحسین علی آبادی ضمن طرح بعضی نظرها که رضایت مجنی‌علیه را علت موجهه حوادث ورزشی می‌دانند معتقد است: «بهترین توجیه عدم مجازات مشت‌زن و کلیه اشخاصی که در اثنای عملیات ورزشی مرتکب جرح می‌شوند اجازه قانون است». حقوقدانانی که بعد از ایشان در این زمینه اظهارنظر کرده‌اند نیز به اجازه قانون، آداب و رسوم اجتماعی برای موجه قلمداد کردن حوادث موصوف متوسل شده‌اند و گاه گفته‌اند که از نظر قانون ایران با توجه به اینکه موردی وجود ندارد که عرف موجب نقض قانون شود نمی‌توان استدلال‌ات فوق را پذیرفت و به نظر می‌رسد که در صورت شکایت شاکی درباره جرح و به هر حال در صورت وقوع قتل قضیه قابل تعقیب باشد؛ اما در سال ۱۳۵۲ مقنن به این اختلاف نظر پایان داد و به صراحت و به موجب ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی مقرر داشت که: «حوادث ناشی از عملیات ورزشی مشروط بر اینکه سبب آن حوادث نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد جرم محسوب نمی‌شود». در سال ۱۳۶۱ مقنن همین متن را با اضافه کردن جمله (...) و این مقررات هم با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد) در ماده ۳۲ قانون راجع به مجازات اسلامی مورد تأیید قرار داد. در سال ۱۳۷۰ نیز به رغم تغییراتی که در قانون مجازات اسلامی داده شد ماده ۳۲ اخیرالذکر فقط با تغییر شماره ماده به ۵۹ عیناً به تصویب رسید و در حال حاضر درباره حوادث ناشی از عملیات ورزشی که جنبه جزائی داشته باشد مورد استناد است، اما در ارتباط با مسئولیت مدنی حوادث ورزشی تاکنون قانون خاصی که به صراحت به ورزش اشاره‌ای داشته باشد تصویب وضع است و جبران خسارت حوادث ورزشی با استناد به قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹، قانون مدنی و سایر قوانین، اصول، فتاوی، عرف و عادت حل و فصل می‌شود که شرح تفصیلی آن در مباحث آتی خواهد آمد. حقوق ورزشی به عنوان یک درس از سال ۱۳۵۵ در دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی برای نخستین بار توسط نگارنده تدریس شد و سپس همچنان در سایر دانشکده‌های تربیت بدنی جزء واحدهای درسی دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد تدریس شده است. خوشبختانه حقوق ورزشی در دانشکده‌های حقوقی دانشگاه‌های ایران به‌ویژه دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری چه به عنوان پایان‌نامه‌ها تحصیلی و یا به تحقیق، مورد توجه اساتید و دانشجویان بوده و به تدریج منابع بسیار مهمی به همین ترتیب فراهم آورده شده است. با استقبالی که از

این گرایش تاکنون به عمل آمده انتظار می‌رود که در آینده از نظر کمی و کیفی یکی از مهم‌ترین گرایش‌های حقوقی در ورزش و یا ورزشی در حقوق به حساب آید.

۸-۱ حقوق ورزشی در اسلام

آیات و روایات متعددی که در اسلام راجع به ورزش و وجوب آن وجود دارد نمایانگر دیدگاه روشن شریعت در خصوص این مورد است. به موازات این منابع، فقها در باب مسئولیت‌های حقوقی ناشی از حوادث ورزشی نظرات پر محتوی و مستحکمی را مطرح کرده‌اند. سابقه کار به صدر اسلام می‌رسد و باب اظهارنظر همچنان مفتوح است. کما اینکه فقهای معاصر نیز در پاسخ به استفتائات ورزشی به تفصیل سخن گفته‌اند. از جمله فقهای که در باب حقوق ورزشی نظراتی ابراز داشته‌اند ابن قدامه در المغنی، شیخ طوسی در مبسوط، محمد بن ادریس حلی در سرائر، محقق حلی در شرایع الاسلام، علامه حلی در قواعد الاحکام، فاضل هندی در کشف الثام و شیخ محمد حسن نجفی در جواهر الکلام هستند. البته با توجه به محدودیت رشته‌های ورزشی در گذشته که منحصر به تیراندازی، شنا، اسب‌دوانی و... بوده فتاوی نیز از نظر کمی محدود است ولی به لحاظ کیفی قابل استناد در اغلب رشته‌های ورزشی است. به عنوان مثال در باب مسئولیت معلم شنا نسبت به حفاظت از سلامت شناگری که برای آموزش به او سپرده می‌شود برحسب سن شناگر نظرات مختلفی ارائه شده و یا در باب مسئولیت حقوقی کسانی که به تمرین تیراندازی پرداخته و تیر به عابر اصابت می‌کند فتاوی مختلفی داده شده است. وجود چنین منابعی در حقوق اسلام ضمن اینکه قدمت موضوع را مشخص می‌کند به اهمیت ورزشی و حوادث آن نیز اشاره دارد.

۹-۱ مسئولیت‌های قانونی

قبل از ورود به بحث اصلی که مسئولیت‌های ورزشکاران است جای دارد که به شناخت خود مسئولیت‌ها و انواع آن بپردازیم؛ زیرا با توجه به اینکه روی بیشتر این کتاب با جامعه ورزشی است اعم از ورزشکاران، مربیان، داوران و مدیران است بدون آشنایی و شناخت این بحث ورود به آن خالی از اشکال نخواهد بود.

تعریف. مسئولیت در لغت به معنی موظف بودن به انجام دادن امری است

(معین، ۱۳۸۱: ۳۰۷).

مسئول کسی است که تعهدی در قبال دیگری به عهده دارد که اگر از ادای آن سرباز بزند او بازخواست می‌شود؛ بنابراین مسئولیت همواره با التزام همراه است. هرگاه کسی با رفتار خود موجب لطمه به حقوق قانونی اشخاص دیگر شود اصطلاحاً می‌گوییم که مسئولیت قانونی دارد. گاهی رفتار خلاف قانون متخلف عنوان جرم را دارا است که در این صورت نوع مسئولیت او کیفری است و (در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد)؛ بنابراین هرگاه ورزشکاری در اجرای فن خطا توسط حریف فوت کند عمل او جرم محسوب و مرتکب مسئولیت کیفری دارد ولی اگر بر اثر اصابت غیرعمدی توپ به پنجره منزل مجاور ورزشگاه خسارتی وارد شود و ورزشکار متخلف ضامن خسارات وارده محسوب و ملزم به جبران آن است که می‌گوییم مسئولیت مدنی دارد. در بعضی موارد عمل شخص ممکن است متضمن هر دو مسئولیت باشد. به عنوان مثال اگر بر اثر اجرای یک عمل ورزشی خطا، حریف دچار شکستگی شود، ورزشکار متخلف دارای مسئولیت کیفری و مدنی توأمان خواهد بود؛ (کاتوزیان، ۱۳۷۸: ۴۶).

۱-۱۰ انواع مسئولیت‌های قانونی

۱-۱۰-۱ مسئولیت کیفری

تعریف دقیق‌تری که می‌توان از مسئولیت کیفری ارائه کرد الزام مجرم است به تحمل مجازات جرم ارتكابی؛ بنابراین برای تعیین میزان مسئولیت کیفری ابتدا باید جرم و ارکان آن را شناخت و سپس شرایط لازم برای مسئولیت مجرم و بالاخره مجازات‌ها را مورد بررسی قرار داد.

- **جرم.** در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی جرم به هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم می‌گویند.
- **ارکان جرم.** برای تحقق هر جرم لازم است عناصر یا ارکان آن به وجود بیاید که در صورت نبود هر یک از این ارکان عنصر مجرمانه بودن عمل و جرم از میان می‌رود. هر جرم به طور کلی سه رکن دارد: ۱. رکن قانونی، ۲. رکن مادی، ۳. رکن معنوی که به اختصار به توضیح می‌پردازیم: